

Toelichting bij aanvraag omgevingsvergunning
Herbestemming Archiefgebouw aan de Noordsingel te Rotterdam
(Deel uitmakend van totaalplan TUIN VAN NOORD)

Opgesteld: Guido Bakker (Architektenburo Guido Bakker BV) 3 februari 2015

Onlangs heeft de Teka Holding groep het pand verworven aan de Noordsingel te Rotterdam.

Het betreft het voormalig Notarieel archief en een klein deel van de Penitiaire inrichting.

Architektenburo Guido Bakker BV heeft van Teka groep opdracht gekregen om het verbouwplan te maken voor de nieuwe bestemming.

De nieuwe bestemming betreft een horeca/bijeenkomstfunctie van het gebouw met name ook geschikt voor bruiloften en partijen.

Het Notarieel Archief heeft de rijksmonumentenstatus.

Er is een Bouwhistorisch onderzoek en waardestelling beschikbaar

Rapport IV – Waardestelling door J.W. Bloemink & A.K. Hemmes (2008)

Het grootste deel van het gebouw heeft een hoogmonumentale status, behoudens het dak wat bestaat uit ongeïsoleerde metalen damwandplaten die een aantal jaren geleden zijn aangebracht als vervanging van het originele dak.

Als bijlage bij deze toelichting is hoofdstuk 4 uit Rapport I – Bouw en gebruiksgeschiedenis van PI Noordsingel Rotterdam opgenomen.

In het rapport is bij hoofdstuk “5.3 Deelcomplexen” onder 5.3.3. Het archiefgebouw het volgende opgenomen:

Van alle gebouwen onderging het archiefgebouw de minste veranderingen. Het heeft nog vrijwel volledig zijn architectuur en interieur uit 1899, met de stalen stellingen die tevens de betonnen zoldervloer dragen. Alleen van de stalen scheidingswand die het gebouw verdeelde in een deel voor de rechtbankarchieven en een deel voor de notariële archieven, werden recent openingen gemaakt, zodat er nu functioneel sprake is van één ruimte, waar vroeger sprake was van twee gescheiden archiefruimten. In de tijd dat het gebouwd werd, was de opzet van Metzelaar al voor een deel achterhaald, met bijvoorbeeld onpraktische spiltrappen, te hoge kasten (geen magazijnstelling) en het ontbreken van voet en handgrepen. Het is op dit moment echter een voorbeeld van een gebouw, waarvan er in Nederland nog maar weinig bewaard bleven. Zowel vanuit cultuurhistorisch oogpunt, als onderdeel van het hele rechtbankcomplex en uit architectuurhistorisch oogpunt is het gebouw van groot belang. Door zijn positie op de hoek van het complex en op de hoek van twee straten neemt het een markante plaats in het straatbeeld in. Ondanks (vrijwel onzichtbaar gerepareerde) oorlogsschade bleef het gebouw nagenoeg compleet in oude staat en gaaf bewaard.

Uitgangspunten voor het ontwerp

Belangrijkste uitgangspunt voor het ontwerp is het behouden van de “ziel” van het gebouw. De exacte bepaling van waaruit de “ziel” van het gebouw precies bestaat is net als bij de mens moeilijk te definiëren.

Bij het archiefgebouw is de buitenzijde nagenoeg in oude staat en gaaf bewaard gebleven.

In het voorliggende plan blijft dit zo. De entree aan de Noordsingel blijft de hoofdentree en de sluis naar het voormalige gerechtsgebouw geeft toegang naar het terras.

De enige ingreep is in de achtergevel waar een losstaande brandtrap tegen de blinde gevel geplaatst wordt waar de nodige toegangen in gemaakt worden.

Deze antracietkleurige brandtrap is alleen zichtbaar vanuit de besloten binnenruimte.

Aan de binnenzijde is er momenteel sprake van een ruimte met transparante stellingen aangezien deze geheel leeg zijn. Dit geeft niet de sfeer en karakter weer van hoe het gebouw er ruim 100 jaar uitgezien heeft van binnen. De stellingen waren gevuld met archiefstukken in gemeentearchiefdozen.

Die gevulde stellingen vormen het uitgangspunt voor het vernieuwde plan.

Bezoekers ervaren het archiefgebouw zoals het 100 jaar geweest is door in de breedte en in de lengte tussen de gevulde stellingen door te lopen.

Het bouwplan omvat:

1. Het opwaarderen van de twee bouwkundige tranenplaat tussenvloeren zodanig dat ze aan de benodigde brandwerendheids eis voldoen voor bijeenkomstfuncties.

De tussenvloeren bestaan uit een geprofileerde staalplaat-betonvloer. De staalplaatvloer wordt in het werk aangebracht tussen de stellingen en kan eenvoudig op maat worden gemaakt tussen de stellingen. Met een betonpomp worden vervolgens de canelureplaten volgegoten met beton en monoliet afgewerkt.

De bestaande zoldervloer blijft ongewijzigd gehandhaaft.

2. Het aanbrengen van toegangs- en ontvluchtingstrappen alsmede een lift t.b.v. toegankelijk maken van bovengenoemde vloeren.
(De bestaande spiltrappen blijven in ongewijzigde staat behouden)
3. Het maken van een doorbraak in de blinde tussenmuur tussen het Notarieel archief en het deel van de Penitentiare Gevangenis t.b.v. de bereikbaarheid van secundaire ruimten als toiletten, keukens, berging e.d.

4. Het aanbrengen van klimaatinstallaties t.b.v. verwarmen, koelen en ventileren van het gehele gebouw.

Op de van bovenaf geïsoleerde zoldervloer worden buitenunits van de lucht-lucht warmtepomp aangebracht. Deze buitenunits zijn niet zichtbaar van buitenaf aangezien deze onder het ongeïsoleerde stalen dak worden geplaatst. De koud-dak zolderruimte is nu ook in gebruik voor de ventilatie/luchtbehandelingsinstallatie.

5. Het aanbrengen van een brandmeldinstallatie alsmede brandslanghaspels, poederblussers pictogrammen en noodverlichtingsinstallatie zodanig dat aan het bouwbesluit kan worden voldaan.

6. Het aanbrengen van een hardglazen tochtportaal.
(De originele entree deuren in de buitengevel blijven geheel behouden)

7. Het aanbrengen van een rookwerende scheiding tussen de verkeersruimte (ontvluchttingsruimte) en de verblijfsruimten.

8. Het constructief opvangen van de bestaande betonnen zoldervloer en het verwijderen van een deel van de dragende archiefstellingen teneinde een bijeenkomstfunctie voor grote groepen mogelijk te maken.

Bovenop de zoldervloer worden stalen liggers aangebracht die vervolgens worden geïsoleerd tesamen met de betonnen zoldervloer.

9. Het realiseren van toiletgroepen, keuken en sub-ruimten in het groen gemarkeerde deel in rapport ("positieve monumentwaarde")
10. Het thermisch isoleren van de zoldervloer aan de bovenzijde. (De "koud dak" situatie blijft behouden)
11. Het voorzien van demonteerbare dubbele beglazing in de dagkanten aan de binnenzijde van de originele ramen teneinde een bijdrage te leveren aan een betere tocht dichtheid en isolatie van de buitenschil.

Bijlage 1:
hoofdstuk 4 uit Rapport I – Bouw en gebruiksgeschiedenis van PI Noordsingel Rotterdam

Hoofdstuk 4 – Het archiefgebouw

4.1 ‘Ideaal-eisen’

Links van het Gerechtsgebouw kwam het archiefgebouw, eveneens naar ontwerp van W.C. Metzelaar. Het is een gebouw dat zowel qua bouwvolume als qua architectuur geheel op zichzelf staat ten opzichte van het Gerechtsgebouw. Het ontwerp voor dit gebouw dateert uit 1896; het werd gelijktijdig met het Gerechtsgebouw in gebruik genomen, dat wil zeggen rond 1900.

In de late negentiende eeuw was binnen de Europese archief- en bibliotheekwereld een aardige consensus bereikt over de eisen waaraan een archiefdepot moest voldoen en de bouwkundige maatregelen die hieruit voortvloeiden. Van grote betekenis in die tijd was het gezaghebbende ‘Handbuch der Architektur’ (deel 4, band 6 aflevering 4) dat in 1893 in Darmstadt verscheen.⁹⁰ Hierin werden vier hoofdthema’s onderscheiden:

- een maximale brand- en braakveiligheid van het archiefgebouw
- snelle en gemakkelijke bereikbaarheid van het archiefgebouw en de opgeslagen archiefstukken door de beampten
- goede conservering van de opgeslagen werken
- flexibiliteit van de inrichting van de kasten, dat wil zeggen naar aard en omvang van het opgeslagen bestand aanpasbaar

Deze hoofdthema’s resulteerde in een hele reeks bouwkundige ‘maatregelen’ of ‘ideaal-eisen’ waaraan een archiefgebouw moest voldoen. Lang niet altijd werd aan alle eisen voldaan. Een uitzondering vormt het Algemeen Rijks Archief in Den Haag, tussen 1895 en 1900 gebouwd naar ontwerp van ‘Rijksbouwkundige voor de gebouwen van Onderwijs enz.’, de architect Jacobus van Lokhorst. Dit gebouw geldt voor Nederland als een technisch hoogtepunt binnen de ontwikkeling van de archiefbouw.

4.2 Het ontwerp van W.C. Metzelaar

In vergelijking hiermee en maar ook met andere archiefgebouwen uit die tijd, was het archiefgebouw dat aan de Noordsingel in Rotterdam werd gebouwd veel soberder en minder geavanceerd. Het gebouw toont veel overeenkomsten met het in 1890 – dus van vóór het verschijnen van het ‘Handbuch’ en van vóór de bouw van het archiefgebouw in Den Haag – eveneens door Metzelaar ontworpen vrijstaande depotgebouw in Amsterdam, bestemd voor het Notarieel Archief.

Het archiefgebouw aan de Noordsingel bestond uit een bakstenen casco van drie bouwlagen op een rechthoekige grondslag. Het gebouw was grotendeels vrijstaand, alleen de noordelijke kopgevel grensde direct aan de bebouwing van het Huis van Bewaring. Om te voorkomen dat bij het overbrengen van archiefstukken het personeel door de open buitenlucht hoefde te lopen, was het archiefgebouw volgens het zogenaamde ‘Münsters systeem’ via een smal, eenlaags verbindingslid met de Rechtbank verbonden. Waar deze gang tegenwoordig uitkomt op de begane grond, leidde deze oorspronkelijk via een traptoren rechtstreeks naar de afdeling van de griffiers op de eerste verdieping. De traptoren is verdwenen met de bouw van de uitbreiding in 1940. De doorgang tussen archiefgebouw en de verbindingsgang kon met een brandvrije deur worden afgesloten. In principe was een tweede uitgang die in geval van calamiteiten gebruikt kon worden gewenst; deze ontbrak echter.

Zoals op de bouwtekeningen uit 1896 is te zien, kende het gebouw oorspronkelijk een tweedeling. Het voorste gedeelte was bestemd voor de ‘notariële archieven’, het overige deel was in gebruik voor de ‘rechterlijke archieven en de registers van de burgerlijken stand’. Naast het archief van de Arrondissementsrechtbank werd hier namelijk ook het schaduwarchief van de burgerlijke stand van de gemeente Rotterdam bewaard.⁹¹ Deze twee ‘archieven’ waren van elkaar gescheiden door een scheidingswand die van gevel tot gevel liep en over de volle hoogte van het gebouw. In de gangen langs de gevels is deze scheidingswand tegenwoordig verdwenen; als tussenschot ter plaatse van de vijfde stellingkast (bezien vanaf de Noordsingel) is deze scheidingswand echter wel degelijk bewaard gebleven.

⁹⁰ ‘Het voormalige ARA-depot, ‘s-Gravenhage. Bepaling Monumentwaarde.’ Rapport opgesteld door ir. E.J. Nusselder, in opdracht van de Rijksgebouwendienst, het Bureau Rijksbouwmeester en de Adviesgroep Monumenten in Rijksbezit, april 1984, p. 2.

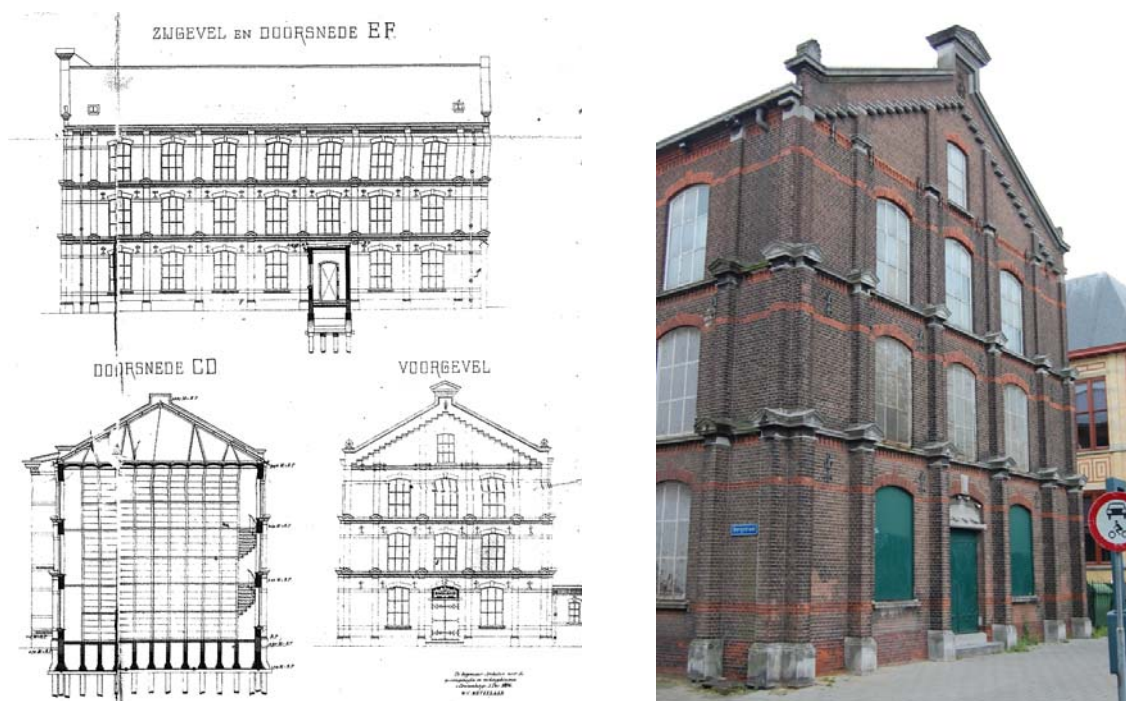
⁹¹ Uit veiligheidsoogpunt was het gangbaar deze archiefstukken in tweevoud werden opgesteld. De originele stukken werden bewaard bij de gemeente, de kopieën lagen opgeslagen bij de Arrondissementsrechtbank.

Beide afdelingen hadden hun eigen toegang; de toegang tot de rechterlijke archieven is hierboven reeds genoemd. Zoals de gevelsteen boven de ingang al doet vermoeden, bevond de entree tot het notarieel archief zich in de kopgevel aan de Noordsingel (het personeel moest hier dus wel door de open buitenlucht met stukken, zij konden geen gebruik maken van de verbindingsgang).

Het interieur werd en wordt nog altijd gevormd door uit een inwendige ijzerconstructie bestaande uit 15 rijen ruggelings geplaatste archiefstellingen die elk over alle verdiepingen doorliepen.⁹² In vergelijking tot andere gebouwen gold juist het toegepaste systeem van archiefkasten als minder geavanceerd en in het dagelijks gebruik minder 'handig'. Met een verdiepingshoogte van circa 3 meter, was het voor de desbetreffende beampte onmogelijk om iets van de bovenste planken te halen zonder daarbij een trapje nodig te hebben (de aanbevolen verdiepingshoogte lag op 2.50 meter, het zogenaamde 'magazijn systeem'). Zogenaamde 'opstapijzers', gecombineerd met handgrepen ontbraken. Bovendien waren de stalen strips die de kastplanken vormden niet in hoogte verstelbaar. Juist deze twee aspecten maakten dit gebouw voor die tijd behoorlijk ouderwets. Maar er waren ook andere nadelen: zo bestonden de vloeren op de verdiepingen uit gietijzeren vloerplaten en niet uit de lichtdoorlatende vloerroosters. In plaats van rechte steektrappen – gemakkelijker begaanbaar, zeker met een stapel dossiers onder de arm – verliep het verticale verkeer via twee (gietijzeren) spiltrappen.

Omdat elektrisch licht nog niet werd toegepast en men voor kunstverlichting was aangewezen op open vuur (vooral gasverlichting), wilde men zoveel mogelijk daglicht in het gebouw binnenlaten. De grote vensters met een relatief lage borstwering die dit gebouw heeft, moesten hierin voorzien. Verlichting van bovenaf door middel daklichten of lantaarns ontbrak hier. In het kader van de beveiliging tegen inbraak waren de vensters op de begane grond en eerste verdieping voorzien van een fijnmazig rooster aan de buitenzijde – het merendeel van deze roosters is nog aanwezig. De vensters konden echter niet geopend worden, hetgeen met oog op het 'luchten' van het archief wel wenselijk was. Ten behoeve van de ventilatie waren er enkele gaatjes aangebracht aan de onderzijde van het raam.

Hoewel het gebouw rond 1900 niet behoorde tot de meest geavanceerde depotruimtes van dat moment, geldt het archief heden ten dage als een van de weinige, gaaf bewaarde exemplaren van dit type dat bewaard is gebleven.⁹³

Afb. 83 Aanzichten en doorsnede van het archiefgebouw, ontwerp W.C. Metzelaar 1898. (Herkomst RGD)

Afb. 84 Het archiefgebouw, huidige situatie.

⁹² Deze archiefkasten zijn vervaardigd door de firma G.J. Vincent & Co, fabriek van ijzeren werken te Schiedam (zie naamplaatjes op archiefkasten).

⁹³ Voor een volledig overzicht van laat 19de-eeuwse archief- en bibliotheekgebouwen, zie Nusselder 1984.